

KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDAKİ YALANCI EŞDEĞERLER

Mayramgül DIYKANBAYEVA*

Geliş Tarihi: Ekim, 2017

Kabul Tarihi: Aralık, 2017

Öz

Bir dilin farklı kollarının zamanla değişmesi, birbirinden farklılaşması doğal bir süreçtir. Bu değişiklikler sonradan lehçeler arasında anlaşmayı zorlaştırmış veya yanlış anlamalara yol açmıştır. Bu durum özellikle yalancı eş değerlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kırgız Türkçesinde “*tuzak sözdör*” veya “*til aralık omonimder*” olarak adlandırılan yalancı eş değerler Türkiye’de Türk lehçeleri alanında yapılan çalışmalarda en çok ele alınan konular arasında yer almaktadır.

Akraba dillerdeki benzerlik aslında aktarmayı ve anlamayı kolaylaştırır gibi görünse de, aksine aktaranı ve okuru her zaman yanılgıya düşürmektedir. Cümlede sadece bir kelimenin yanlış aktarılması cümlenin tamamında anlam kaymasına yol açmaktadır.

Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesine uzak olan lehçelerden biridir. Kırgız Türkçesinden bir eseri aktarmak veya bir Kırgız’ı iyi anlamak için yalancı eşdeğer kelimelerin iyi bilinmesi gerekir. Biz bu çalışmamızda günümüze kadar aktardığımız metinlerden (kitap, roman, hikâye) tespit ettiğimiz yalancı eşdeğer kelimeleri Fiiller ve İsimler olmak üzere iki başlık şeklinde vermeyi uygun bulduk. Bu bağlamda ele aldığımız bu konunun az da olsa boşluğu dolduracağını ummaktayız.

Anahtar Sözcükler: Kırgız Türkçesi, yalancı eşdeğerler, aktarma sorunları.

PSEUDO-EQUIVALENTS BETWEEN KYRGYZ TURKISH AND TURKISH

Abstract

It is a natural process for a language to experience a change in time through its different branches and that they differ from each other. These changes later made it difficult to create a communication between dialects or caused misunderstandings. This situation especially caused pseudo-equivalents to appear. Pseudo-equivalents in Kyrgyz Turkish called “*tuzak sözdör*” or “*til aralık omonimder*” are the topics which have been mostly discussed in the studies about Turkish dialects in Turkey.

Similarities in cognate languages seem to make transferring and understanding easy, however it may confuse the reader or the one who transfers. Transferring only one word in the sentence may cause a semantic shift. Kyrgyz Turkish is one of the dialects which is not similar to Turkish. Translating a work from Kyrgyz Turkish or understanding well a Kyrgyz person requires well acquaintance of pseudo-equivalents. In this study, we preferred to categorize the pseudo-equivalents ascertained in the texts (books,

* Yrd. Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, ÇTLE Bölümü, mayramgul@hotmail.com.

novels, stories) transferred until today under two titles as Verbs and Nouns. In this respect, we hope that this study will be meeting the expectations about the related studies.

Keywords: Kyrgyz Turkish, pseudo-equivalents, problems of transferring.

Giriş

Bir dilin farklı kollarının zamanla değişmesi, birbirinden farklılaşması doğal bir süreçtir. Bu değişiklikler sonradan lehçeler arasında anlaşmayı zorlaştırmış veya yanlış anlamalara yol açmıştır. Bu durum özellikle yalancı eş değerlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kırgız Türkçesinde “*tuzak sözdör*” veya “*til aralık omonimder*” olarak adlandırılan yalancı eş değerler, Asker Resulov tarafından şu şekilde açıklanmıştır: “*Yalancı eş değerler; iki ayrı dilde veya bir dilin iki ayrı lehçesinde yer alan bir kelimenin köken, yazılış ve söylenişlerinin aynı, anlamlarının ayrı olmasıdır. Bu terim yerine sahte karşılıklar, sözde denkteşler gibi terimler de kullanılabilir.*” (Resulov, 1995: 916).

Yalancı eşdeğer meselesi 19. yüzyılın sonlarına doğru ele alınmaya başlanmıştır. Maxime Koessler ve Jules Derocguigny tarafından hazırlanan “*Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais conseils aux traducteurs*” (İngilizce – Fransızca Çevirmenin Aldatıcı Dostları) isimli sözlük bu alanda çalışılan ilk eserdir. Bu eserde yalancı eşdeğer terimine karşılık “*faux amis*” (aldatıcı dostlar) terimi kullanılmıştır (Yazıcı, 2002: 36)

Türkiye dışında yapılmış yalancı eşdeğerler ile ilgili çalışmalarda “aldatıcı dostlar” teriminin yanı sıra “aldakçı sözler”, “diller arası eş yazılımlar”, “kökteş olmayan eş yazılımlar”, “sözde kökteşler”, “aldatıcı şeffaf kelimeler” “yanıltıcı kökteşler” (Yazıcı, 2012: 36) terimleri kullanılmıştır.

Türkiye’de lehçeler arası aktarma sorunlarına dolayısıyla yalancı eşdeğerler konusuna Ahmet Bican Ercilasun başta olmak üzere çok sayıda bilim insanı değinmiş ve yalancı eşdeğer teriminin yanı sıra “*sahte karşılıklar*”, “*sözde denkteşler*”, “*aldatıcı kelimeler*”, “*sesteş kelimeler*”, “*eş sesli*”, “*yalancı eş anlamlı kelimeler*”, “*aldatıcı kelimeler*” terimlerini kullanmışlardır.

Türkiye’de yapılmış olan yalancı eşdeğerler ile ilgili çalışmalardan bazılarını hatırlatacak olursak:

Ahmet Bican Ercilasun “*Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar*” ve “*Lehçeler Arası Aktarma*” başlıklı yazılarında aktarma sorunlarından bahsetmiştir (Ercilasun, (1997: 179-208).

Asker Resulov “*Akraba Diller ve ‘Yalancı Eş Değerler’ Sorunu*” başlıklı yazısında Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinde geçen yalancı eşdeğerlerin sayısını 2000 olarak belirtmiş ve yalancı eşdeğerlerin ortaya çıkmasını üç ana sebebe bağlamıştır:

1. Türk dilinin uzun tarihsel gelişim dönemleri içinde çeşitli kollara, gruplara, alt birimlere ayrılması;
2. Her iki dile yabancı dillerden giren aynı kelimenin bu dillerde değişik kavramlara karşılık olması ve yazı dilinde bu şekilde kabul edilmesi;
3. Ana dilden gelen bazı kelimelerin bu dillerden birinden birine yazı diline alınmaması ve konuşma dilinde kalarak zamanla ilk anlamından ve öteki dildeki anlamından farklı bir anlam ve üslupta kullanılması (Resulov, 1995: 917-918)

Tuna Beşen Delice “*Türkmen Türkçesinden Yalancı Eşdeğerler*” adlı çalışmasında yalancı eş değerleri “*Asli Uzun Ünlülü Yalancı Eşdeğerler*”, “*Asli Uzun Ünlülü Sözcüklerden Türetilmiş Yalancı Eşdeğerler*”, “*Diğer Lehçe Gruplarının Etkisi Sonucu Ortaya Çıkan Yalancı Eşdeğerler*”, “*Yazım Kuralları Dolayısıyla Yalancı Eşdeğerler*”, “*Ses Değişimine Uğramış Alıntı Sözcükler*”, “*Türkiye Türkçesinde Benzer Göstereni Olan Yalancı Eşdeğerler*”, “*Eşsesli Yalancı Eşdeğerler*”, “*Ses Değişimiyle Eşsesli Olmuş Sözcükler*”, “*Yarım Yalancı Eşdeğerler*”, “*İşletme Eki Almış Yapılara Benzeyen Yalancı Eşdeğerler*”, “*Aynı Ses Dizgesine Sahip Farklı Anlamlı Sözcükler*” olmak üzere dokuz başlık (tablo) altında toplamıştır (Delice, 2013: 134-145)

Fatma Özkan “*Bugünkü Türk Lehçelerinde İletişimi Zorlaştıran Kelimeler*” başlıklı bildirisinde 28 kelimeyi ele almış ve Türk lehçelerinden örnekler vermiştir (Özkan, 1999: 883-889).

Feyzi Ersoy “*Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*” adlı yazısında Çuvaş Türkçesindeki yalancı eşdeğer kelimeleri “*Fiiller ve İsimler*” başlığı altında sıralamıştır (Ersoy, 2007: 63-67).

Doğan Çolak II. Genç Akademisyenler Sempozyumunda sunduğu “*Saha Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Arasında Yalancı Eşdeğerler*” başlıklı bildirisinde Saha Türkçesindeki yalancı eşdeğerleri “*İsimler*” ve *Filler*” olmak üzere ikiye ayırarak vermiştir.

Dilek Ergönenç Akbaba “*Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler*” başlıklı yazısında “*Kökü Eski Türkçede Aynı Olan Kelimeler*”, “*Başka Dillerden Alınan Kelimeler*” olmak üzere iki başlık altında toplamıştır (Akbaba, 2007: 155-171).

Meseleyi “*Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği*” başlığıyla ele alan Mustafa Uğurlu, Türk lehçeleri arasında tam yalancı eşdeğer kelimelerin de olduğunu belirtmiş ve tanımını şu şekilde yapmıştır: “*Bunlar, ses ve yapı bakımından aynı veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen, ancak kavram alanları bakımından hiç örtüşmeyen kelimelerdir. Ayrıca, aynı kaynaktan gelmeyen sesteş (“homonym”) kelimeler de buraya dahil edilebilir. Bu tür kelimelerde bir ‘bir eş değerlik’ten söz edilmez.*” (Uğurlu, 2004: 37).

Kırgız Türkçesinde Tuzak Sözdör (Yalancı Eş Değerler)

Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla beraber Türkiye’de üniversitelerde Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümleri açılmış ve bu bölümlerde Türk lehçeleri ve edebiyatları okutulmaya başlanmıştır. Bunlardan biri olan Kırgız Türkçesi, Kırgız Edebiyatı ve Kırgız Halk Edebiyatı dersleri ise zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Dolayısıyla doğru aktarmaya ve anlamaya engel olan yalancı eş değer kelimelerin öğrenilmesi gerekir. Bu durum işimizi oldukça kolaylaştıracaktır.

Ana dili Türkiye Türkçesi olan bir okuyucu, Kırgız Türkçesi ile yazılmış bir metni okuduğunda hemen kendi dilindeki anlamı ile anlamaktadır. Aslına bakılırsa bu durum tüm Türk lehçelerindeki aktarmalarda yaşanan büyük sorunlardan biridir.

Biz, bugüne kadar Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapmış olduğumuz aktarmalarda karşılaştığımız sorunlardan yola çıkarak Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerler konusuna değinmeyi amaç edindik. Ayrıca metin aktarma derslerinde öğrencilerin en çok yalancı eşdeğerler konusunda hata yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu konuya Fatih Kirişçioglu “*Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler*” adlı makalesinde değinmiş ve hataların 20’sinin yalancı eşdeğerlikten kaynaklandığını belirtmiştir (Kirişçioglu, 2006: 31). Akraba dillerdeki benzerlik aslında aktarmayı ve anlamayı kolaylaştırır gibi görünse de, aksine aktaranı ve okuru her zaman yanılgıya düşürmektedir. Cümlede sadece bir kelimenin yanlış aktarılması cümlenin tamamında anlam kaymasına yol açmaktadır.

Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesine uzak olan lehçelerden biridir. Kırgız Türkçesinden bir eseri aktarmak veyahut bir Kırgız’ı iyi anlamak için yalancı eşdeğer kelimelerin iyi bilinmesi gerekir. Biz bu çalışmamızda günümüze kadar aktardığımız metinlerden (kitap, roman, hikâye) tespit ettiğimiz yalancı eşdeğer kelimeleri Fiiller ve İsimler olmak üzere iki başlık şeklinde vermeyi uygun bulduk. Bu bağlamda ele aldığımız konunun az da olsa bu boşluğu dolduracağını ummaktayız.

Tablo 1: Yalancı Eşdeğer İsimler:

Kırgız Türkçesi		Türkiye Türkçesi	
acayıp	güzel, şaşırılacak	acayıp	sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı
alkış	dua, hayırdua	alkış	bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı
aman	sağlıklı, diri	aman	1.yardım istendiğini anlatan bir söz; 2.bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz; 3. usanç ve öfke anlatan bir söz
araba	at, eşek veya öküz gibi büyük baş hayvanlar tarafından çekilen motorsuz taşıt	araba	tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı
aarı	arı	1.ağrı 2. arı	1. hastalık, yaralanma gibi nedenlerle bedenin herhangi bir yerinde duyumsanan sürekli ve yeğin acı 1.2. kaygı, tasa, dert 2.1. temiz, münezzeh, katkısız. 2.2. zar kanatlılardan, bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek
artık	değer	artık	1. içildikten, yenildikten veya kullanıldıktan sonra geriye kalan; 2. daha çok daha fazla; 3. bundan böyle, sonra, daha, yeter
at	1.isim; 2. binek hayvan	at	binek hayvan
ayak	ağaçtan yapılmış kâse	ayak	1.bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü; 2. bacak 3. birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan her biri
aza	yas	aza	üye
azır	şimdi, suan	hazır	1.bir işi yapmak için gereken herşeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya; 2. belli bir işe yarayacak, kullanılacak duruma getirilmiş
baba	dedelerin babaları (büyük dedeler)	baba	çocuğu olan erkek, peder
baca	bacanak	baca	dumanı ocaktan çıkıp havaya vermeye yarayan yol
bacı	gümrük	bacı	kız kardeş
bank	banka	bank	çoğunlukta bahçelerde ve parklarda oturulacak sıra

banka	kavanoz, cam şişe	banka	faizle para alıp veren, kredi, iskonto kambiyo işlemleri yapan, kasalarından para, değerli belge, eşya saklayan ve daha başka ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluş
bar	var	bar	Anadolu'nun doğu ve kuzey bölgesinde, en çok Artvin ve Erzurum yörelerinde el ele tutuşarak oynanan, ağır ritimli bir halk oyunu
barabar	eşit	1. beraber	1. birlikte, bir arada 2. aynı düzeyde 3. aynı sayıyı almak, başabaş gelmek
baştık	torba, poşet	başlık	genellikle başı korumak için giyilen şapka, serpuş
bat	tez, hızlı, çabuk	bat	kurşun boruların ağzını açmakta kullanılan, şimşirden yapılmış, ucu sivri bir çeşit takoz
bay	zengin	bay	1. parası, malı çok olan zengin kimse 2. erkeklerin ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü
bayağı	deminki, geçen günkü	bayağı	1. basit, adi 2. önceki, eski, eskisi gibi
biyik	yüksek	1. büyük 2. bıyık	1. 1. boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne) 1. 2. çok ortalamayı aşan 1. 3. niceliği çok olan; 2. 1. üst dudak üzerine çıkan kıllar; 2. 2. balıklarda deri uzantısı 2. 3. asma
bor	toz halindeki kirecin yazmak ve temizlemek için sertleştirilmiş hâli, tebeşir	bor	1. işlenmemiş, taşlık, sert, ekilmemiş toprak (borak) 2. atom numarası 5, atom ağırlığı 10,8, yoğunluğu 2,45 olan tabiatta bor asidi veya boratlar durumunda bulunan basit element
calañ	katıksız, katkısız, tamamen, tek bir şeyden teşekkül eden	yalan	1. aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen söz, kıtır 2. gerçek olmayan, asılsız, uydurma
caman	kötü, fena	yaman	1. güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan 2. kötü korkulan (kimse)
cat	yabancı, düşman	1. yat 2. yad	1. kalkan, zırh, koruma aracı 2. özel gezinti gemisi 2. yabancı

caş	genç	yaş	1. doğuştan veya kuruluştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçünen zaman 2. hayatın çeşitli evrelerinden her biri, çağ 3. taze, kurumamış
cay	1. yaz; 2. yavaş	yay	ok atmakta kullanılan iki ucu arasında kiriş gerilerek eğriltilmiş ağaç veya metal silah
caz	ilkbahar	yaz	kuzey yarım kürede 21 Haziran 23 Eylül tarihleri arasındaki zaman dilimi, ilkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim
cuma	1.hafta; 2. haftanın beşinci günü	cuma	perşembe ile cumartesi arasındaki gün
curt	1. halk, millet; 2. göçmüş toplumun bıraktığı yer, mekân	yurt	1. vatan, memleket 2. öğrencilerin barındığı yer
çalğı	tırpan	çalğı	müzik aleti, çalgı aleti, enstrüman
çaçık	dağınık	cacık	yoğurt, ayran içine salatalık veya marul doğranarak yapılan, çoğu kez sarımsaklı, iştah açıcı içecek
çep	kale	cep	genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça
çirkin	1.zavallı, gariban. 2. pişmanlığı, üzüntüyü belli etmek için kullanılan bir seslenme	çirkin	göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı
çoquu	beraber	çoğu	1. bir şeyin büyük bölümü; 2. çok kimse
çok	ateşin yanması sonucu kalan kırmızı kül, kor	çok	sayı, nicelik, değer, güç, derece
çöp	yeşillik, ot	çöp	1. yarasız, pis veya zararlı olduğu için atılan uafak tefek şeylerin hepsi; 2. saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası
darı	ilaç	darı	buğdaygillerden kuraklığa dayanıklı bir bitki, akdarı
divan	koltuk	divan	1. tar. Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis; 2. Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser
durus	iyi, güzel	1. duruş 2. dürüst	1. durma işi veya biçimi 2. sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse)
ece	abla	ece	1. kraliçe 2. güzel kadın
emi	şimdi, daha şimdi, şuan	emmi	amca
erteñ	yarın	erken	vaktinden önce, alışılan zamandan önce

eşik	kapı, dışarı	eşik	kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak
gül	çiçek	gül	gülgillerin örnek bitkisi (rosa)
kabak	kaş ile göztün arası	kabak	kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki
kalaa	şehir	kale	düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askeri önem taşıyan şehirlerde, geçit veya dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı, yapı, kermen
kant	1.şeker pancarından üretilmiş beyaz renkli tatlı; 2. kesme şeker; 3.dikişlerin kenarlarına bastırılmış iplik	kant	şeker ve limonla içilen sıcak su
kap	çuval	kap	1. içi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne 2. kapkaçak
karı	yaşlı kimse	karı	bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce
kazır	şimdi	hazır	bir işi yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olmak
kayran	istediğin şey olmayınca pişmanlık, üzüntü belirtmek için kullanılır, hayret	hayran	çok beğenen, hayranlık duyan kimse
1. keçe 2. keçee	1. akşamki eğlence; 2. dün;	gece	1.güneş battıktan sonra gün ağarınca kadar geçen süre, gündüz karşıtı 2.eğlence, anma vb. amaçlarla geceleri düzenlenen toplantı
kep	söz	kep	1. başlık, sipersiz şapka 2. asker şapkası 3. hemşirelerin giydiği başlık
keyip	görüntü, yüz	keyif	1.vücut esenliği, sağlık; 2. canlılık, tasasızlık, iç rahatlığı
kol	el	kol	insan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm
koltuk	kolun omuzla birleştiği alt kısmı, yanın üst kısmı	koltuk	1.omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer; 2. kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye
kök	mavi	1.kök 2.gök	1. bitkileri toprağa bağlayan ve onların topraktaki besi maddelerini emmesini yarayan klorofilsiz bölüm 2. gökyüzü 2.1. gökyüzünün veya denizin rengi
kur	kemer	kur	1.yabancı paraların ulusal para cinsinden değeri; 2. düzey

kural	silah, araç gereç	kural	1. bir sanata, bir bilime, bir düşünce ve davranış sistemine temel olan, yön veren ilke, nizam; 2.davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke
kılık	huy, oturup kalkma	kılık	1.bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü, giyim, üst baş, kıyafet, kisve; 2. birinin huyunda olan, davranışlarını taklit eden
kursak	karın	kursak	1.kuşların yemek borusu üzerinde bulunan, yiyeceklerin toplandığı torba biçiminde şişkin organ; 2. mide
kuytu	kurnaz, iki yüzlü	kuytu	ıssız, sessiz ve göze çarpmayan yer
kuyun	fırtına	koyun	geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan
kün	güneş	gün	1.yer yuvarlığının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre; 2. güneş; 3. gündüz
kükürt	kibrit	kükürt	doğada saf ve başka cisimlerle birleşik olarak bulunan sarı renkli element
küpe	kompartıman	küpe	kulak memelerine takılan süs eşyası
magazin	mağaza, dükkan	magazin	halkın çoğunluğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden, bol resimli yayın
murun	1. önce 2. burun	burun	alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı
musaapır (musapır)	gariban, zavallı	misafir	konuk
nokto	yular	nokta	1. çok küçük boyutlarda işaret, benek 2. cümlelerin sonuna konulan noktalama işareti
okuucu	öğrenci	okuyucu	sürekli olarak gazete, dergi vb. okuyan okur
ot	ateş	ot	toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkilere verilen ortak ad
oy	fikir, düşünce	oy	bir toplantıya katılanların, bir sorunla ilgili birkaç seçenektan birini tercih etmesi, rey
para	rüşvet	para	devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kağıt veya metalden ödeme aracı, nakit
pas	alçak, aşağı	pas	su içinde ve nemli havada metallerin, özellikle demirin yüzeyinde oksitlenme sonucunda oluşan madde

pasta	macun, krem	pasta	1. içine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı; 2. Otomobillerin gerçek renklerini ortaya çıkarmak ve parlatmak için kullanılan özel karışım
sabak	ders	sabah	günün başladığı, günün ilk saatleri
salam	selam	salam	sığır, hindi etinden yapılan, genellikle dilimlenerek soğuk yenen bir yiyecek
san	sayı, adet, miktar	san	bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, unvan, titir
sarık	sarılık (hasta)	sarık	sarılarak meydana getirilen başlık
saz	sazlık, bataklık	saz	1. genellikle su kıyılarında, bataklık yerde yetişen ince kamyş, hasır otu, kiliz, kofa 2. müzik aleti çalgı
sözsüz	mutlaka	1. sözsüz 2. sessiz	1. konuşmadan yapılan; 2.1. sesi olmayan, ses çıkarmayan; 2. ses gürlüğü çıkarmadan yapılan; 3. az konuşan, suskun; 4. yumuşak huylu, kendi halinde ve sakin (kimse)
süröt	resim, tablo	suret	1. görünüş, biçim 2. yazı veya resim kopyası
şer (<şir)	1. aslan; 2. kahraman, er, cesur	şer	1. kötülük, fenalık; 2. kötü, fena, şerrine lanet kötü bir kimse ile uğraşmak istenilmediğini veya kaçınıldığını anlatan bir söz
taka	ayakkabı topuk, nal	1. taka 2. toka	1. doğu Karadeniz bölgesine özgü yelkenli bir tür kıyı teknesi 2. kadınların saçlarını tutturmaya yarayan, bazen de süs olarak kullanılan araç
talak	karı kocanın ayrılması	1. dalak 2. talak	1. midenin arkasında diyaframın altında, sol böbreğin üstünde, yassı, uzunca, akyuvar üreten ve yıpranmış alyuvarları toplayan, damarlı, gevşek bir dokudan oluşan organ 2. evliliğin sona ermesi, erkeğin karısını boşaması
tamaşa	1. şaka, espiri 2. eğlenmek amacıyla düzenlenmiş herhangi bir gösteri, oyun	temaşa	1. bakma, seyretme 2. gezme, dolaşma 3. oyun, temsil, piyes
taza	temiz	taze	1. bozulmamış, bayatlamamış olan 2. dinç yıpranmamış, yorulmamış
teñ	eşit, denk	ten	insan vücudunun dış yüzü

tolkun	dalga	dolgun	1. dolarak biçimi yuvarlaklaşmış, dolgun yastık 2. şişmana yakın, balıketinde 3. çok, bol, yüksek (ücret, para vb.)
ton	koyun derisinden yünü iç tarafına gelecek şekilde yapılmış dış giysi (kürk)	don	1. vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysi 2. hava sıcaklığının sıfırdan aşağı düşmesiyle suların buz donması
tuugan	akraba	doğan	kartalgillerden, sırtı kül rengi ve enine çizgili, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş
tuman	sis	duman	bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerreciklerle buğu bulunan kara veya esmer renkli gaz
tün	gece	dün	1.bugünden bir önceki gün, geçmiş; 2. gece
tüp	dip, kök	tüp	1. akışkan maddelerin konulduğu, genellikle silindirik biçiminde, içi boş, ağız özel kapalı kap 2. içine diş macunu, krem, ilaç vb maddeler konulan, bir ucu burğu kapalı, plastik veya metal boru
tüs	renk	düz	yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan
tütün	duman	tütün	patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki
tüzük	iyi, düzgün, kötü olmayan	tüzük	herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi, nizamname, statü
1. uuz 2. uz	doğum yapmadan önceki ve doğumdan sonra çıkan ilk koyu süt, ağuz 2. becerikli, işleme işlerini çok iyi yapan, usta	us	akıl
ün	ses	ün	1.şan, şöhret, nam, ad; 2. ses.
zor	büyük, çok büyük	zor	sıkıntı, güçlük, rahatsızlık

Tablo 2: Yalancı Eşdeğer Fiiller:

Kırgız Türkçesi		Türkiye Türkçesi	
alış-	uğraşmak, mücadele etmek	alış-	1. bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek 2. yadırgamaz duruma gelmek
atış-	karşılıklı silahla vuruşmak	atış-	1. ağız kavgası etmek 2. saz şairleri, belli bir ayak üzerine karşılıklı deyiş söylemek

ayık-	hastalıktan iyileşmek	ayık-	1. şarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan; 2. anlayışlı, uyanık
bas-	yürümek, adımlamak	bas-	vücudun ağırlığını verecek biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak
bat-	sığmak, dolmak	bat-	1. bir sıvının üstüneyken içine gömülmek 2. kirlenmek
çaşar-	gençleşmek	yeşer-	1. bitki yaprak vermek, yapraklanmak 2. yeşil renk almak, yeşillenmek
cap-	kapatmak	yap-	ortaya koymak, gerçekleştirmek
çeç-	çözmek	1. seç- 2. çeç	1. benzerleri arasında hoşça gideni seçip almak veya yararlanmak için ayırmak 2. 1. tahıl yığını 2. 2. tahıl elenen kalbur
çegin-	gerilemek	çekin-	saygı, korku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak
çimkir-	sümkür-	çemkir-	1. birine karşı gelmek, sert cevap vermek 2. köpek kesik kesik havlamak
işte-	çalışmak	işle-	1. bir şeye emek vererek onu daha elverişli hale getirmek 2. ince ve süslü şeyler yapmak, nakışlamak
izde-	aramak	izle-	birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek
san-	saymak	san-	bir şeyin olma veya olamama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek
soy-	kesmek (hayvanlar için), şiddetli dövme	soy-	1. bir şeyin üzerinden kabuk, deri çıkarmak 2. birinin giysilerini çıkarmak
şaş-	acele etmek	şaş-	umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek
iç-	içmek, yemek yemek	iç-	bir sıvıyı ağıza alıp yutmak
kaçır-	1. saldırmak, yönelmek; 2. gizlice göndermek	kaçırmak	1. kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkan yaratmak; 2. Bir işi belirlenen zamanda yapmamak; 3. Zor kullanarak yanında götürmek; 4. Bir daha ele geçirmemek üzere yitirmek
kat-	saklamak, gizlemek	kat-	eklemek, ilave etmek, karıştırmak
kayır-	bükme	kayır-	koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak, himmet etmek
kaytar-	geri ver (cevap)	kaytar-	iş yapmaktan kaçmak
keçir-	affetmek	geçir-	geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak
keliş-	anlaşmak, bir sonuca varmak, ikna olmak	geliş-	1. büyüüp boy atmak, yetişmek, neşvünema bulmak; 2. ilerlemek

kol koy-	imza atmak	kol koy-	kolunu bir şeyin üzerine koymak
koş-	eklemek, ilave etmek	koş-	1.adım atışlarını arttırarak ileri doğru hızla gitmek; 2. Arkadaş olarak vermek, eklemek, arttırmak
kötör-	kaldırmak	götür-	taşımak, ulaştırmak veya koymak
küt-	beklemek	güt-	hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek
okşo-	benzemek	okşa-	sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak
öt-	geçmek	öt-	kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak
sağın-	özlemek	sakın -	herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak
sal-	bir şeyin içine veya yüzüne yerleştirmek	sal-	bağımlılığına, tutukluluğuna veya baskı altındaki durumuna son vererek serbest kalmak
saldır-	yaptırmak, kurdurmak	saldır-	bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak, hücum etmek
say-	batırmak	say-	1. bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak. 2. sayıları arka arkaya söylemek
sız-	çizmek	sız-	1. ince aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş akmak, çıkmak 2. gizli tutulan haber, sır vb. şeylerin duyulması, yayılması
suz-	çekip almak (genellikle sıvı şeyler için)	1. sus-	konuşmasını kesmek
sür-	bir şeyin üzerini silmek, inceltmek, düzleştirmek	sür-	1. yönetip yürütmek, sevk etmek; 2. önüne katıp götürmek
şaş-	acele etmek	şaş-	umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek
taşt-	bırakmak	taşla-	taş atmak, taşa tutmak
tap-	bulmak	tap-	ilah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek
tart-	sigara içmek, çekmek, sürüklemek	tart-	ölçmek
tartın-	çekinmek	tartıl-	tartma işi yapmak veya tartma işine konu olmak
tazala-	temizlemek	tazele-	yenisıyla veya tazesıyla değiştirmek
tur-	kalkmak	dur-	hareketsiz durumda olmak
tüş-	inmek	düş-	yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek

tüşün-	anlamak	düşün-	bir sonuca varmak anlamıyla bilgileri incelemek, aklından geçirmek, zihniyle arayıp bulmak
tüt-	dayanmak, katlanmak	tüt-	duman veya buhar çıkarmak
üz-	koparmak	üz-	üzüntü vermek

Sonuç

Coğrafi, kültürel ve siyasi nedenlerden dolayı farklılaşan, gelişen ve zenginleşen lehçeler arasındaki iletişim ve aktarma sorununu kaldırmanın yollarından biri yalancı eşdeğerlerin öğrenilmesidir. Bunun için öncelikle bütün Türk lehçelerindeki yalancı eşdeğer sözcüklerin tespit edilmesi ve ortak bir sözlüğün hazırlanması gerekir. Söz konusu sözlük hem aktarmada hem de iletişimde büyük kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca yalancı eşdeğerler konusunun tespit edilmesi yeni araştırmalara da yardımcı olacaktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, ele aldığımız 103 isim; 46 fiil aktarma sırasında karşılaştığımız yalancı eşdeğer kelimelerdir. Elbette, daha fazladır, ancak bunlar aktarma sırasında dikkat ettiğimiz, yakalayabildiklerimizdir. Bu konu kapsamlı olarak ele alınmalı ve Kırgız Türkçesindeki tüm tuzak sözdör (yalancı eşdeğerler) tespit edilerek ortaya konulmalıdır.

Sonuç olarak Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

1. Eş Sesli Yalancı Eşdeğer Sözcükler:

Örn: KT. ŞER: *Kaldaygan kalıñ el üçün, kayratı mol şer cakşı* (Kalabalık halk için, mertliği bol **kahraman** iyidir) (KTTS 1969:730).

TT. ŞER: Senin başına bir şeyler gelecek ama hayır mı desem, **şer** mi desem (TS 2009: 1859).

KT. ÇÖP: *Ar bir türlüü sonun çöp, ırgalıp turat toolordo* (Her türlüü güzel **ot**, yetişiyor dağlarda) (KTTS 1969:704).

TT. ÇÖP: Medine şehri arabası, İstanbul **çöp** arabalarının aynıdır (TS 2009:451).

KT. KARI: **Karı** da bol, çaş da bol, kadırlaşkın tirüüñdö (*Yaşlı da ol, genç de ol birbirine saygılı ol yaşarken*) (KTTS 1969:291)

TT. KARI: Eve varınca **karım** Fadime kapıyı açar (TS 2009:1086).

2. Ses Değişimine Uğramış Yalancı Eşdeğer Sözcükler:

Örn. KT. MUSAPİR: Kulak salbayt zalimder, **musapır**, muñduu sözünö (*Dinlemiyorlar zalimler gariban, dertlinin sözünü*) (KTTS 1969: 439).

TT. MİSAFİR: **Misafir** umduğunu değil, bulduğunu yer (TS 2009:1401).

KT. BARABAR: Er elesi tirүүлökkö **barabar** (*Kahramanın anısı tarihle eşittir*) (KTTS 1969: 37)

TT. BERABER: Hayata **beraber** başladığımız, dostlarla da yollar ayrıldı bir bir (KS 2009: 245).

KT. BİYİK: **Biyik** aska (*Yüksek dağ*). **Biyik** üy (*Yüksek ev*) (KTTS 1969: 100).

TT. BÜYÜK: **Büyük** ağaçların altında, gazinoya doğru gidiyoruz (TS 2009: 337).

3. Yazım Kuralları Dolayısıyla Yalancı Eşdeğer Sözcükler:

KT. AARI: **Aarının** uyugunday bolgon üylör (**Arı** yuvası gibi evler) (KTTS 2009: 13).

TT. AĞRI: Sabah yataktan müthiş bir omuz **ağrısı** ile kalkmıştı (TS 2009: 40).

KT. BAŞTIK: Şaten saymaluu kızıl **baştıktan** tameki alıp, Asanga acardana karadı (*Şaten işlemeli kırmızı torbadan sigara alıp Hasan'a nazlanarak baktı*) (KTTS 1969: 93).

TT. BAŞLIK: İyi ki güneş açmış, sıcak basmış da **başlığını** sıyrınca yüzünü görmüş tanımlardı (TS 2009: 219).

KT. ÇEP: Şaardı kurçagan **çeptin** kırına biröö çıktı (Şehri kuşatan **kalenin** üzerine biri çıktı) (KTTS 1969:693).

TT. CEP: Elleri **ceplerinde**, kapıdan kapıya gidip geliyor (TS 2009: 359).

4. Anlam Daralması veya Genişlemesinden Dolayı Oluşan Yalancı Eşdeğer Sözcükler:

KT. BABA: Bizdin **babalar** toonun içki sırın açuuga küçsüz boluştu (*Bizim atalarımız dağların sırlarını öğrenmede başarısız oldular*) (KTTS 1969: 75).

TT. BABA: Atatürk Türk milletinin **babasıdır** (TS 2009:171).

KT. BAY: **Bay**, manaptan öçüñdü al (**Zengin**, yöneticilerden intikamını al) (KTTS 1969: 78)

TT. BAY: Bir **bay** (erkek) sizi arıyor (TS 2009: 225).

KT. OK: Taraska **ok** tiyip oor caradar boldu (*Taras'a kursun gelip ağır yaralandı*) (KTTS 1969: 460).

TT. OK: Amcam beni bir kahraman gibi müdafaaya çalıştı, çalmadığı kapı bırakmadı. Fakat **ok** yaydan çıkmıştı (TS 2009: 1492).

Kısaltmalar

KT – Kırgız Türkçesi

TT – Türkiye Türkçesi

KTTS – Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sөzdüğü

TS – Türkçe Sözlük

Kaynaklar

- ABDULDAYEV, E. İSAYEV D. (1969). *Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sөzdüğü*. Frunze: Mektep Basması.
- AKBABA, D. E. (2007). Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler. *Bilig Türk Dünyası Araştırmalar Dergisi*, Yaz, S. 42.
- ARTIKBAYEV, K. (2013). XX Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi. çev: M. Dıykanbayeva, Ankara: Bengü Yayınları.
- ÇAĞBAYIR, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı*. C. 5. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOLAK, D. (2014), Saha Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Arasında Yalancı Eşdeğerler. *II. Genç Akademisyenler Sempozyumu*, 24-25 Kasım, Ankara.
- DELİCE, T. B. (2013). Türkmen Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler. *TEKE Dergisi*,
- ELEBAYEV, M. (2015). *Uzun Yol*. çev: M. Dıykanbayeva. Ankara: Bengü Yayınları.
- ERCİLASUN, A. B. (1997), *Türk Dünyası Üzerine İnceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERSOY YAZICI, H. (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ERSOY, F. (2007). Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler. *Türkbilig Dergisi*. s. 14.
- KİRİŞÇİOĞLU, F. (2006). Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 20.
- ÖZKAN, F. (1999). Bugünkü Türk Lehçelerindeki İletişimi Zorlaştıran Kelimeler, 3. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara.
- RESULOV, A.(1995). Akriba Diller ve “Yalancı Eş Değerler” Sorunu, *Türk Dili*, 524, 916-924. *Türkçe Sözlük*. (10. Baskıdan yapılan tıpkıbasım), (2009). Ankara: TDK Yayınları.
- Yeni Tarama Sözlüğü*. (1983). Ankara: TDK Yayınları.